

Shikoku

Bedwelmde herinneringen

▲ De traditionele hoed beschermt de pelgrim tegen de overvloedige regen in het natte seizoen.

De alom aanwezige geur van wierook, de intense trilling van een tempelbel, ruisende bamboebossen... Dit soort herinneringen voert de boventoon na zes weken pelgrimeren langs 88 tempels op het Japanse eiland Shikoku. Je zou bijna vergeten dat een groot deel van de route bestaat uit asfaltwegen. Een terugblik op het leven als *o-henro*.

Na een stoomcursus 'Japans op reis' en het nodige voorwerk op internet zijn wij klaar voor het grote avontuur. Na een vlotte bus- en treinreis vanaf Osaka melden we ons bij tempel 1 waar een strak voor zich uitkijkende dame doet alsof ze ons niet ziet. We schrikken ervan. Dit fenomeen zullen we nog vaak aantreffen. Japanners zijn erg bang om fouten te maken en daarmee hun gezicht te verliezen, dus doen ze meestal geen poging om Engels te spre-

ken, hoewel het op alle scholen verplicht is. Zodra wij schuchter onze eerste geleerde Japanse woorden uitspreken, klaart haar gezicht echter op. Uiteindelijk verlaten we het tempelcomplex met een handig boekje en parafernalia waar een *o-henro* (pelgrim) van verre aan te herkennen is: rieten hoed, wit hesje en gekleurde sjerp. De rest van de officiële pelgrimsoutfit laten we voor wat hij is: de witte broek is onpraktisch, de handschoenen (ook wit) te warm en wandelstokken hebben we al. De vele bospelgrims die we onderweg tegenkomen, zijn

wel altijd in vol ornaat, hun spierwitte kleding spic en span. Dat houden wij als wandelaars en kampeerders geen twee dagen vol...

Kukai, de grote leraar

De pelgrimsroute op Shikoku volgt de (vermeende) voetsporen van Kobo Daishi (774-835). Deze boedhistische monnik bestuurde lange tijd het esoterisch boeddhisme in China en ontwikkelde zich tot een groot leraar en stichter van de Shingonsekte. Er doen veel verhalen de ronde over het preciese ontstaan van de route. De meest gangbare is dat Kobo Daishi, ook wel Kukai genoemd, naar alle heilige plaatsen van zijn geboorte-eiland liep, waarbij hij verschillende tempels stichtte. De route is in de loop van de eeuwen echter behoorlijk veranderd; er zijn verschillende tempels bijgekomen en andere weer verdwenen. De route loopt met de klok mee over een geschatte twaalf- tot veertienhonderd kilometer. Onderweg zijn een aantal varianten mogelijk die mede de totale lengte bepalen.

^ Bij elke tempel stempelt en kalligrafeert een monnik de pelgrims-paspoorten.

^ Door het luiden van de tempelbel laat je de aanwezige geesten weten dat je er bent en goede bedoelingen hebt.

Sommige tempels liggen slechts een paar honderd meter uit elkaar, andere tot wel honderd kilometer. Bijna alle pelgrims lopen of rijden van tempel 1 naar 88. Je kunt echter bij elke willekeurige tempel beginnen en de route zelfs achterstevoren lopen. Dat laatste is niet aan te raden voor mensen die geen Japans beheersen; het is al lastig genoeg om met behulp van kaart en routebordjes de weg in de standaardrichting te vinden.

De weinige pelgrims die we tegenkomen zijn vooral gepensioneerde mannen. Logisch, want de werkende ‘*sarari-man*’

(*salary man*) heeft maar tien vakantiedagen per jaar terwijl voor deze tocht veertig tot zestig dagen staat.

Afwisseling troef

De eerste tempels liggen in een rivierdal; we passeren er meerdere per dag, dat schiet lekker op! Vanaf tempel 9 beginnen de eerste bergen. De hoogste berg op de route is iets hoger dan 900 meter. Eitje, zullen geroutineerde wandelaars denken. Maar dat valt tegen want er zijn véél bergen, met bijzonder steile hellingen met dichte bossen van bamboe of naaldbomen. Daarnaast

loop je over, deels verharde, wegen door dichtbebouwd gebied, langs natte rijstvelden en citrusboomgaarden. Aan de zuidkust loopt het pad langs de ruige oceaankust en door verstilte vissersdorpijes.

Na de eerste week begint er routine in ons *o-henro*-bestaan te komen. We staan met zonsopgang op, wassen ons provisorisch en pakken de tent in. Wandelen tot halverwege de ochtend en gaan dan op zoek naar een café voor een *mōningu setto*, een eenvoudig ontbijt met rijst of toast, gekookt ei, geraspte kool en misosoep. Alternatief is

^ Het pad gaat afwisselend langs vlakke gebieden met bebouwing en rijstvelden en steile bergen.

^ Japanse buspelgrims in hun spierwitte kledij reciteren en groupe verschillende mantra's.

Ritueel tempelbezoek

Het bezoeken van een tempel is een ritueel op zich. Busladingen pelgrims verrichten als ware synchroonzwimmers allemaal dezelfde handelingen: met je linkervoet over de drempel van de poort stappen en vervolgens bij de wasplaats handen en mond wassen. Daarna sla je één keer op de grote bel om de geesten te waarschuwen dat je eraan komt en brand je bij de hoofdtempel een kaarsje en drie stokjes wierook. Wanneer net een buslading pelgrims is langs geweest staat het hele complex blauw van de rook. Je citeert een aantal soetra's, waaronder *hannya shingyo* (de hartsoetra), eventueel aangevuld met een persoonlijk gebed. Soetra's zijn overgeleverde teksten van de Boeddha. Dit kaarsje-wierook-soetraritueel herhaalt zich bij de Daishi-hal. Bij het tempelkantoor kun je desgewenst tegen een kleine betaling je pelgrimsboekje laten stempelen. Als je door de poort weggaat, maak je daar nog een laatste buiging als afscheid en dank.

een slap wit broodje uit de supermarkt. We hebben altijd wat reservecalorieën bij ons in de vorm van pinda's of rozijnen, want op veel plekken is eenvoudigweg niets te koop; Shikoku is een dunbevolkte krimpregio. Soms vind je een *udon-ya*, waar je voor zo'n vijf euro je buik rond kunt eten aan een grote kom verse boekweit- of tarwenoedels in bouillon met een stukje vis, tofoe of vlees erbovenop. In de winkel zijn de verpakkingen bijzonder klein en met name fruit is onbetaalbaar. Gelukkig kunnen we met regelmaat een sinaasappel of kumquat plukken.

Complexe complexen

De tempelroute doet zijn naam eer aan want de 88 aangesloten tempels zijn indrukwekkende complexen. Door brand en aardbevingen is er weinig overgebleven uit de tijd van Kobo Dashi maar er is eeuwenlang herbouwd en bijgebouwd. Naast de hoofdtempel heeft elk complex een poort die bewaakt wordt door twee metershoge, boosaardige wachters. Verder zijn er een wasplaats, een beltoren, een Daishi-hal ter ere van de grote leraar, een kantoorje annex winkel en soms een klooster. De tempeltuinen lopen uiteen van stenige zen-

tuin tot kale parkeerplaats tot minutieus onderhouden bloementuin.

Japanners zijn heel enthousiast als ze ontdekken dat je deze pelgrimstocht daadwerkelijk te voet aflegt. Met ons beperkte Japans komt de conversatie helaas niet ver maar we krijgen andere vormen van aanmoediging: mensen die voor ons buigen of ons ongevraagd een lift aanbieden. De relatief arme bewoners van Shikoku zijn trots op het feit dat deze spirituele pelgrimstocht over hun eiland loopt en ze houden het eeuwenoude *o-settai* (geven aan pelgrims) vol overtuiging in stand. We krijgen heel veel

^ Halflegaal wildkamperen onder een eeuwenoude tempelpoort.

thee, snoep, broodjes, boeken en zelfs een antieke kimono aangeboden, vaak in complete stilte maar wél altijd begeleid door een grote glimlach. *Arigatō gozaimasu* (dank u wel) wordt onze persoonlijke mantra.

Het wildkamperen levert soms mooie tafereelen op: ons koepeltentje aan een privé 'blue lagoon', boven op een hoge uitkijktoren of midden in een stadspark. Verder is het een uitkomst voor pelgrims dat er her en der zeer betaalbare *onsen* zijn, badhuizen met heet mineraalwater waar je het zweet van je af kunt schrobben. We zien en ervaren onderweg interessante tegenstellingen. Tussen armoede en rijkdom, tussen het leeglopende en vergrijsde platteland en de rijkere steden en tussen de levensstijl van jong en oud. Kromgegroeide omaatjes van in de tachtig staan nog met de hand rijstvelden in te planten of runnen een winkeltje ter grootte van drie *tatami*; vloermatten van rijststro die in heel Japan een standaard oppervlaktemaat zijn.

Warm en nat

Wij liepen in de vroege zomer wanneer het in Japan behoorlijk heet kan worden. Regen is echter een grotere uitdaging; er valt op Shikoku in juni gemiddeld 244 millimeter regen (in de Bilt 41 millimeter). Dit betekent een enorm hoge luchtvochtigheid met continue klamme kleding, slaapzak en tent.

Elk zonnestraaltje wordt dan ook aangegrepen om ons hele hebben en houwen over een grasveld of hek uit te spreiden. Dit tot groot vermaak van de lokale bevolking. Na zo'n veertig tempels hebben we het een en ander bijgeleerd. Zoals waar je goed en betaalbaar kunt eten en dat er onder Japanse pelgrims een lijst circuleert met gratis overnachtingadressen, *zenkonyado* of *tsuyadō*, gebouwtjes die beschikbaar zijn gesteld door tempels of lokale bewoners. De meeste zijn echter nogal vies dus verkiezen we al snel weer onze tent. Het is een emotioneel moment als we na

41 dagen lopen en soms behoorlijk afzien bij tempel 88 aankomen; de tocht is volbracht! Hoewel... volgens de traditie moet je nog twee dagen doorlopen tot je weer bij tempel 1 bent want het lopen van de complete 'ronde' staat symbool voor de cyclus van het leven. De laatste ochtend krijgen we ter afscheid een heuse tyfoon over ons heen met als gevolg dat we niet alleen geïnspireerd en gebruind maar ook totaal doorweekt bij tempel 1 aankomen. De stugge dame van de eerste dag kijkt wederom dwars door ons heen. Dit keer kunnen we erom lachen. ■

◀ Elk tempelcomplex en bijbehorend tuin is uniek. Tempel 81, het einde is in zicht...

✓ De route is door vrijwilligers gemarkeerd met verf en stickers, waarvan een zeer klein aantal in het Engels.

PRAKTISCHE INFORMATIE

Hoe er te komen?

Vliegen naar Osaka, dan met de bus naar Tokushima en vervolgens de boemeltrein naar Bandō.

Beste periode

Vanwege het weer en respectievelijk de prachtige kersenbloesem en herfstkleuren kan deze tocht het beste in voor- of najaar worden gelopen.

Accommodatie

Overnachten in hotels en kloosters kost € 70 à € 100 p.p. inclusief diner en ontbijt.

Verder mag je als pelgrim (bijna) overal je tentje opzetten. Voor gratis accommodaties, zie: www.shikokuhenrotrail.com/shikoku/walkingFreeLodging.html

Kaart & gids

Shikoku Japan 88 Route Guide, David C. Moreton, Buyodo Co. Ltd, ISBN 9784829710586 Onmisbare Engelstalige gids met praktische info en kaarten. Ook verkrijgbaar bij tempel 1.

